

Jesaja 52:13-53:12: Voorspelling of trooswoord?¹

G M Booy

ABSTRACT

Isaiah 52:13-53:12: Prediction or word of comfort?

The New Testament frequently applies this poem to Jesus Christ as well as to the receiving and proclamation of the gospel. It is possible to regard the New Testament's use as criterium for the interpretation of Isaiah 52:13-53:12 and to understand it therefore as a direct prediction of Jesus Christ. Such an interpretation, however, degrades the Old Testament and ignores the meaning which the Isaiah-text has in its historical and literary context. The hypothesis is therefore that it is not necessary to interpret the text in a forced christological manner when a hermeneutical model, which focuses on the own characteristics of the text, is used. The results reached by this interpretation are relevant for preaching in a christian context.

1 INLEIDEND

Die eksegeet word in Jesaja 52:13-53:12 met verskeie verstaansprobleme gekonfronteer. Benewens probleme met betrekking tot die teks is daar die probleem dat die Nuwe Testament hierdie gedig deur middel van “aanhalings” en “verwysings”² direk op Jesus Christus van toepassing maak. Dit is moontlik om die Nuwe-Testamentiese gebruik van Jesaja 52:13-53:12 as ’n kriterium vir die interpretasie van die teks te beskou en om die Jesaja-teks gevolglik as ’n direkte voorspelling van Jesus Christus te beskou. Die vraag is egter of sodanige interpretasie aan die bedoeling van Jesaja 52:13-53:12 binne sy literêre en historiese konteks laat reggeskied. Bogenoemde titel van die artikel wil juis aan hierdie problematiek uitdrukking gee.

Baie van die direk christologiese interpretasies ontstaan waarskynlik as gevolg van ’n passie om die Ou Testament vir die Christen te annekseer en toepaslik te maak. Die doel van hierdie studie is egter om deur middel van teksimmanente eksegese aan te toon dat Jesaja 52:13-53:12 as sodanig ’n belangrike boodskap vir die Christelike kerk het sonder dat dit op ’n gedwonge christologiese wyse geïnterpreteer word. Om hierdie doel te bereik, word die teks self vanuit verskillende hoeke bestudeer.

2 PERIKOOPAFBAKENING

Jesaja 52:13-53:12 is 'n afgebakende eenheid. Dit word deur die uitroep הִנֵּה ingelei. Die volgende inleidingsformule kom eers weer in 54:1 voor (רָנִי). Die groot aantal woordherhalings³ bevestig verder dat die gedig 'n afgebakende eenheid is. Die volgende aanduiding is die aktante (Jahwe, “ons”, die kneg en die רַבִּים). Die aktante grens die gedig van die omringende perikope af waar ander aktante (Sion, die vrou en die stad) voorkom. Daar is sterk bindinge tussen 52:13-15 en 53:1-12. 52:14b en 53:2 vertoon 'n opvallende ooreenkoms as gevolg van die woordherhaling (מִרְאָה וְתֵאֵרָא) in chiasiese orde. 52:15b en 53:1 word aan mekaar gebind deur middel van 'n chiasme. 52:13-15 en 53:11b α -12 stem ooreen as gevolg van die voorkoms van עָבְדִי in 52:13 en 53:11b α , die Hif'il Imperfektum in 52:13a en 53:11b α , die tema van verhoging wat spesifiek in hierdie twee strofes aan die orde kom en die herhaling van אָשׁוּב (52:13 en 53:12).

3 TEKSKRITIESE PROBLEME

Die beperkte omvang van die artikel laat nie toe dat al die tekskritiese probleme bespreek word nie. Die Masorete teks kan in al die gevalle behou word, met die uitsondering van 52:2^b en 53:11^b.

By 52:2^b is daar die voorstel dat die *amag* van הָרָר na הַרְאָהוּ verskuif word. Indien die *amag* onder הָרָר staan (Masorete teks), word die parallelisme verbreek. Om hierdie rede verkies ek om die teks wel op hierdie punt te wysig.

Die ander geval waar die teks gewysig word, is 53:11^b. In die Masorete teks kom die woord יִשְׁבֵּעַ voor. Daar is egter ook 'n alternatiewe lesing in die teksgetuies, naamlik יִשְׁבֵּעַ. Die probleem wat hiermee aan die orde kom, is waarmee יִשְׁבֵּעַ verbind word. Volgens die Masoretiese punktuasie word dit met die voorafgaande, naamlik יִרְאֶה verbind (hy sal sien en versadig wees). Dit het tot gevolg dat יִשְׁבֵּעַ met die volgende stige verbind word. Dit skep dus die teologiese probleem dat “kennis” nou met “regverdigmaak” verbind word. Hierdie verbinding bots met die siening van die gedeelte dat verandering deur die lyding van die kneg en nie deur iets anders, byvoorbeeld sy kennis, teweeg gebring word nie.

Die alternatiewe punktuasie (יִשְׁבֵּעַ) beteken dat dit met die volgende woord, naamlik יִרְאֶה verbind word (hy word versadig deur sy kennis). Inhoudelik gee hierdie moontlikheid 'n beter lesing. Dit werk ook stilisties goed, aangesien dit tot 'n chiasiese struktuur in die versreël aanleiding

gee. Verder word dit sintakties aanbeveel aangesien עֲצֻפָּ wel saam met 'n akkusatief of 'n voorsetsel אֶ gebruik kan word. Om hierdie redes word die teks gewysig.

4 MAKROSTRUKTUUR

Deuterocesaja is 'n noukeurig gestruktureerde werk. Dit het byvoorbeeld 'n duidelike proloog (40:1-11)⁴ en 'n duidelike epiloog (55:1-13)⁵. 'n Verdere aanduiding is dat die himnes op strategiese plekke in die boek as afsluiting van groter eenhede funksioneer⁶. Deuterocesaja kan in twee hoofdele verdeel word (40-48 en 49-53)⁷. Tussen die twee hoofdele vervul 49:1-13 'n verbindingsfunksie. Dit funksioneer egter ook as 'n "tweede proloog"⁸. Die knegliedere behoort nie van die res van Deuterocesaja afgegrens te word nie. Daar is byvoorbeeld heelwat linguïstiese ooreenkomste tussen die knegliedere en die res van Deuterocesaja⁹.

52:13-53:12 is deel van die tweede hoofdeel van Deuterocesaja. Dit is deeglik aan die konteks gebind. Die taalgebruik van 52:13-53:12 bevestig hierdie feit¹⁰. 52:13-53:12 staan tussen 'n teks waarin die herstel van Sion aangekondig word (52:1-12) en een waarin die herstelde Sion met beelde beskryf word (54:1-17). Die begrip "vrede" (52:7; 53:5; 54:10,13) is 'n saambindende faktor. Dieselfde kan gesê word van die "arm van die Here" (52:10; 52:15; 53:1), die vermelding van nakomelinge (53:10; 54:3), die begrip קִרְבָּנָא (53:11; 54:14, 17), die idioom "die gesig wegdraai" (53:3; 54:8), die begrip קִרְבָּנָא (52:5; 53:8) en die term עֲצֻפָּ wat telkens met Jahwe se heerskappy verbind is (52:7; 52:10; 53:1).

Die onmiddellike konteks van 52:13-53:12 handel oor die herstel van Sion. Hierbinne funksioneer 52:13-53:12 as beskrywing van die wyse waarlangs die herstel wat in 52:1-12 aangekondig word, sal plaasvind. Dit is die goeie nuus waarvan 52:7 melding maak, maar dit is 'n vreemde boodskap. Die verandering vind deur die lyding van die kneg plaas.

5 MIKROSTRUKTUUR VAN JESAJA 52:13-53:12

Daar is 'n groot mate van eenstemmigheid dat die gedig uit drie hoofdele bestaan (52:13-15; 53:1-11a β en 53:11b α -12)¹¹, gekenmerk deur die opvallende afwisseling van sprekers. In die eerste en laaste hoofdele (strofes) is Jahwe aan die woord en in die middeldeel (53:1-11a β) 'n "ons"-figuur. Die vraag is natuurlik wie die "ons"-figuur is. Dit kan nie die nasies en konings van 52:15 wees nie. Die belangrikste argument teen hierdie standpunt is dat die chiasme tussen 52:15 en 53:1 juis 'n

teenstelling verwoord. Die waarskynlikste oplossing is om die “ons”-figuur as die ballinge te beskou. Dit word bevestig deur die begrip עָמִי in 53:8. ’n Tweede rede is dat waar die eerste persoon meervoud in die middel van ’n profesie voorkom, dit gewoonlik Israel is wat praat¹².

Die middeldeel (53:1-11aβ) kan in ses strofes verdeel word. Die gedig bestaan dus in totaal uit agt strofes.

Die verhoging van die kneg staan voorop in die eerste strofe (52:13-15). Dit word uitgelig deur die vermelding dat daar ’n verandering in die עִיָּה se reaksie op die kneg sal wees. 52:14α en 52:15a vorm die twee pole van die vergelyking (רָצוּן...רָצוּן). 52:14aβ-b funksioneer dus as tussensin al begin dit ook soos 52:15a met רָצוּ. Die rede is dat die רָצוּ in hierdie geval met ’n *makkef* aan die volgende woord verbind is en dus minder klem as dié in 52:15a dra¹³. Die aanvanklike reaksie op die kneg, naamlik ontsteltenis (52:14α) as gevolg van sy misvorming (52:14aβ-b) verander in verbasing (52:15a). Die rede hiervoor is die kneg se verhoging (52:15b)¹⁴.

In die tweede strofe (53:1) is die “ons”-figuur aan die woord. Die vraende voornaamwoord הָאֲנִי dui aan dat dit as ’n retoriese vraag funksioneer. Die doel is om die “ons”-figuur tot skuld-belydenis op te roep. Dit word gedoen deur die aandag op die gebrek aan geloof te vestig.

Van die derde strofe af (53:2-3) volg die belydenis van die “ons”-figuur. Hier is sprake van ’n komplekse verstregeling van die “ons”-figuur en die kneg. In 53:2a word die ellendige situasie van die kneg beskryf. Sy gebrekkige voorkoms en ellendige situasie het ’n bepalende invloed op die “ons”-figuur se reaksie (53:2b). In 53:3a-b is die veragting van die kneg ’n belangrike tema. Dit word aangedui deur die *inclusio* gevorm deur הָאֲנִי. Soos in 52:2 word die kneg se situasie eers beskryf en dan die reaksie van die “ons”-figuur. In hierdie strofe word die verkeerde siening wat die “ons”-figuur van die kneg gehad het, bely.

Die vierde strofe (53:4-5) vorm ’n teenstelling tot die derde. Die bywoord רָצוּן waarmee dit begin, vul die voorafgaande strofe aan, maar korreger dit ook¹⁵. Die kontras tussen die “ons”-figuur en die kneg kom sterk na vore¹⁶. Die strofe het steeds ’n belydeniskarakter¹⁷. Eers word bely hoe die “ons”-figuur die kneg moes verstaan (53:4a). Hierteenoor word egter bely hoe hulle hom wel verstaan het (53:4b). In 53:5 word die korrekte interpretasie van die kneg se lyding voortgesit. Sy lyding vervul ’n plaasvervangende funksie.

Die belydenis word in die vyfde strofe (53:6-7) voortgesit. Dit word deur die *inclusio* van רָצוּן en die ander eerste persoon meervoudvorme in 53:6 uitgedruk. Die beeld van die “kudde wat dwaal” en die tema van die

וְרָךְ word gebruik om die “ons”-figuur se negatiewe gedrag met betrekking tot hulle verhouding tot die Here uit te druk. Die eerste persoon meervoud en derde persoon enkelvoud staan in skerp kontras tot mekaar. Die *kopula* waarmee 53:6b begin, het ’n teenstellende funksie. Van 53:7a af handel die strofe oor die kneg. 53:7a sluit inhoudelik by 53:6 aan. Die woorde וְצָנָה וְהוֹרָא lei ’n bysin in, wat sy voortsetting in 53:7aβ vind. Dit word deur die plasing van die *segholta* בוּ פִּי bevestig. 53:7aγδ is ’n tussensin. Die voegwoord כִּי dui aan dat die tussensin as vergelyking funksioneer. Die twee beelde bevestig dat die kneg sy lyding gewillig aanvaar. 53:7b is ’n woordelike herhaling van 53:7aβ. Die herhaling maak egter goeie sin. Na die vergelyking is dit goed dat die kneg weer uitdruklik as subjek terugkeer. Die herhaling gee ook aan die kneg se volharding uitdrukking.

Die voorsetsel מִן waarmee die sesde strofe (53:8-9) begin, het ’n separatiewe funksie. Dit word versterk deur die gebruik van die werkwoord לָקַח. Die volgende probleem is die funksie van die כִּי waarmee 53:8b begin. Die beste moontlikheid is om aan die כִּי ’n bevestigende funksie ten opsigte van die voorafgaande toe te ken. Dit is moontlik om die inhoud van 53:8aα as inhoud van die werkwoord יְשׁוּחָה te beskou, dan is daar nie ’n onderwerpsin nodig nie. ’n Verdere rede is dat die *kopula* wat 53:8aα en 53:8aβ verbind, ’n teenstellende funksie het. Die volgende vraag is hoe 53:8bβ verstaan moet word. Daar is geen wesenlike beswaar daarteen om dit as ’n selfstandige nominale sin te beskou nie. As sodanig verskaf dit die rede vir die gebeure wat in 53:8bα beskryf word¹⁸. 53:8b word aan 53:9 gekoppel deur die begrippe הַיּוֹם, וְקָבְרוּ, en כְּמַתְיוֹ. Daar is ook opvallende rym van die derde persoon enkelvoud pronominale suffikse in 53:8 en 53:9. Verder hoort die versreëls inhoudelik bymekaar. Soos 53:8aβ is 53:9aβ ook ’n selfstandige nominale sin. Beide nominale sinne eindig met die voorsetsel כִּי. Die וְלָמָּד waarmee 53:9b begin, het ’n verbindingsfunksie.

Die sewende strofe (53:10-11aβ) begin met וַיְהוּהוּ. Die *waw* het ’n teenstellende funksie ten opsigte van die vorige (53:9b). Die kneg was onskuldig, tog was dit Jahwe se wil om hom te laat ly. Die spreker is steeds die “ons”-figuur. 53:10 word deur die *inclusio* van וַיְהוּהוּ וְהַפֶּץ en וְהוֹרָא וְהַפֶּץ gekenmerk. Die behae van die Here is dus ’n belangrike tema. Die klem val op die wilsmatige (die Here se plan), nie op die emosionele nie. Die woorde אֲנִי-תְשִׁים vorm die inleiding tot die voorsin waarvan die nasin in 53:10bα staan. 53:10aβ-10bα verteenwoordig die “ons”-figuur se geloofsuitspraak dat die Here die kneg se lyding sal aanvaar.

Jahwe is weer in die agste strofe aan die woord (53:11bα-12). Dit begin met וַיְצַדִּיק. Die eerste reël van die eerste godspraak stem met die

eerste reël van die tweede godspraak ooreen¹⁹. Die tweede godspraak sluit by die middeldeel aan²⁰ en bevestig die insig wat die “ons”-figuur in die kneg se lyding verwerf het. Die רַבִּים in 53:11b α en die derde persoon meervoud in 53:11b β is dieselfde groep. 53:11b β gryp na 53:4a, 53:5a en 53:6b terug deur middel van woordherhaling. Dit beteken dat die רַבִּים baie sterk aan die “ons”-figuur gebind is. Die voorsetsel לְכֵן waarmee 53:12 begin, is redegewend en verbind dit wat volg aan die voorafgaande. Die eerste persoon enkelvoud אֲחִלֶּק bevestig dat Jahwe steeds aan die woord is. 53:12a α en 53:12a β staan in ’n chiestiese verhouding tot mekaar. Hierdeur word die וְצִוִּימִים en die רַבִּים sterk met mekaar verbind. 53:12a γ en 53:12a δ hoort inhoudelik bymekaar en word deur die *kopula* gebind. Die woorde וְחָח אֶשֶׁר verbind dit aan 53:12a β en ken aan die twee stiges ’n redegewende funksie toe. Die *kopula* waarmee 52:12b begin, het ’n teenstellende funksie. 53:12b en 53:11b $\alpha\beta$ word deur middel van woordherhaling aan mekaar gebind. Daardeur word die agtste strofe afgerond.

In die eerste hoofdeel praat Jahwe oor die kneg se verhoging. Hierdie woord van Jahwe maak die belydenis van die “ons”-figuur moontlik. Die tweede godspraak volg hierop as bevestiging van die nuwe begrip wat die “ons”-figuur van die kneg het.

6 DIE GATTUNG VAN JESAJA 52:13-53:12

Die struktuur van die gedig stem nie met die struktuur van enige van die tradisionele *Gattungen* ooreen nie. Hier is nie sprake van ’n enkele *Gattung* nie, eerder van ’n kombinasie van *Gattungen*. Daar is weinig verskil van mening dat 52:13-15 en 53:11b α -12 orakels of godsprake is²¹. Die probleem is egter met betrekking tot die middelste ses strofes.

Die teks bied die volgende gegewens:

- * Die digter gebruik heelwat terme wat ook in die klaagliedere voorkom (הַצִּיָּה [droë], לֹא־תֵאָר [geen gestalte], לֹא־הָדָר [geen heerlikheid], נִבְזָה [verag], אִישׁ מִכְּאֲבוֹת [’n man van smarte], חֲלִי [siekte], מְחֻלָּל [gewond], מְרֻכָּא [verbrysel], נִגְשׁ [hy is onderdruk], נִעֲנָה [hy is onderwerp], לָקַח [hy is weggeneem], מְעַצֵּר [onderdrukking], נִגְוֵר [hy is afgesny] en נִגַּע [plaa]).
- * Die eerste persoon meervoud in die derde, vierde en vyfde strofes is opvallend. Dit verleen aan die strofes ’n belydeniskarakter.

- * Die omraming deur die twee orakels verleen aan die geheel 'n heilsperspektief. Dit dien as goddelike bevestiging dat die kneg se lyding die weg tot bevryding is.

Ek verkies om die *Gattung* van die middeldeel (53:1-11a β) as 'n belydenis te beskou, wat deur twee orakels omraam word. Die *Gattung* word gebruik om die weg te beskryf waarlangs die Here die heil vir sy volk laat aanbreek. Dit word gedoen deur middel van die belydenis. As sodanig het dit dus 'n vertroostende funksie. Die *Gattung* funksioneer egter ook as aanmoediging vir die leser om sy eie skuld voor die Here te bely.

8 TRADISIES EN GEYKTE STOF

Die skrywer gebruik verskillende tradisies om sy boodskap oor te dra:

- * Die woorde יְרֵאָה וְרַע יִאָרִיךָ יָמַיִם (53:10) sinspeel op die aartsvadertradisie. Deuterokesaja gebruik die begrip וְרַע vir Israel as nageslag van Abraham en Jakob (41:8, 43:5, 48:19). Die kneg se taak is om Israel te herstel (42:6, 49:5v). Hy verrig sy taak egter ook ten opsigte van die wêreld (52:15). Israel se nakomelingskap word dus uitgebrei na die enkelinge (44:3), die volke (45:20) en die eindes van die aarde (45:22,25). Die nakomelingskap van die kneg in 53:10 dui op die ballinge wat hulle oorgee aan die saak van die Here²².
- * Die terminologie יְהִלֵּק שָׁלָל word dikwels gebruik vir die land wat in besit geneem word (byvoorbeeld Num 31:11,12). Die term שָׁלָל (53:12a) verwys dus na die landinbesitnametradisie. Dit is 'n militêre beeld²³. Die eerste persoon enkelvoud van die gepaardgaande werkwoord dui aan dat dit Jahwe is wat die stryd voer. Jahwe gebruik die kneg om die terugkeer van die ballinge na Jerusalem te bevorder sodat Sion herstel kan word.
- * Daar is ook verskillende verwysings na die eksodustradisie. Die werkwoord נָגַשׁ (53:7) roep die harde slawe-arbeid in Egipte in herinnering. Die kneg ervaar weerstand in die uitvoering van sy taak (49:4 en 50:4-9). Hierdie term beskryf daardie weerstand. Die terme מַעֲצָר וְלִקְחָהּ is ook 'n verwysing na die eksodustradisie. עָנָה (53:4b en 53:7a) dui lyding aan wat deur eksterne faktore veroorsaak word. Dieselfde woord word in Eksodus 1:11-12 vir die onderdrukking van die Israëliete deur die Egiptenaars gebruik. Die woord כָּבַל (53:4a en

53:11bβ) word ook in Eksodus 1:11 en 2:11 gebruik om die las aan te dui wat die Israeliete as slawe in Egipte gedra het. Selfs die term עֲבָדָה word in Eksodus 1:13-14 in die sin van slaaf gebruik.

Benewens hierdie tradisies gebruik die skrywer ook geykte beelde. Die “die arm van die Here” (53:1) dui die Here se mag aan om te red. Die terugkeer van die ballinge na Sion sal ’n openbaring van die Here se mag wees (52:10). In die deurbreek van die heil speel die kneg ’n sleutelrol, maar nie almal herken die “arm van die Here” in die kneg nie (53:1). Die “loot en plant uit droë grond” (וַיִּצְלַח וַיִּנְקַח 53:2) skets die verkeerde verstaan wat die “ons”-figuur van die kneg gehad het. Hulle het hom beskou as iemand wat nie deur God geseën is nie (vgl Ps 1 en Jer 17:5-8)²⁴. Israel ken hulleself as die kudde van die Here. Hulle is eger ’n “kudde wat afdwaal” van die Here af (53:6)²⁵. Teenoor die ballinge se dwaling staan die kneg se gewillige aanvaarding van sy lyding. Dit word met behulp van die twee beelde “die skaap ter slagting gelei” en “die ooi voor haar skeerders” uitgedruk (53:7). Die klem val hoegenaamd nie op die slagting nie. Dit dui eerder op die afwesigheid van protes en weerstand by die kneg (vgl ook Jer 11:19).

Vier belangrike temas kom in hierdie gedig aan die orde. Die מִשְׁפָּט is ’n belangrike tema in Deuterojesaja. Van die elf maal wat dit in Deuterojesaja gebruik word, kom dit ses maal in verband met die kneg voor²⁶. Die kneg voldoen aan die reg ter wille van ander vir wie hy plaasvervangend ly (53:9), maar hy gaan self sonder reg onder. Die דָּרַךְ (53:6) staan in noue verband met die beeld van die “skaap wat dwaal” en dui aan dat die ballinge steeds nie die Here se weg gekies het nie. Die lyding van die onskuldige is ’n verdere belangrike tema²⁷. Die funksie van die tema is om skuldgevoelens op te wek en die leser tot belydenis aan te spoor²⁸. Die vierde tema is dié van plaasvervangende lyding. Ten spyte van pogings om dit te ontken²⁹, word gehandhaaf dat die tema wel sterk in hierdie gedig figureer. Die volgende aanduidings kom voor: כִּן הֲלִינוּ הוּא (“tog het hy ons lyding op hom geneem” - 53:4); וּמִכְאֲבֵינוּ סָבַלְתָּ (“ons siektes het hy gedra” - 53:4); וַיְהִי הַפְּגִיעַ בּוֹ אֶת צֶוֶן בְּלִנּוּ (“maar die Here het ons almal se sonde op hom laat afkom” - 53:6); וַיִּצְוֶנְתָּם הוּא יִסְבַּל (“hy sal die straf vir hulle sonde dra” - 53:aabβ); וְהוּא הִסְאֲרִיבִים נִשָּׂא (“hy het die sondes van baie op hom geneem” - 53:12c); וְהוּא מְהַלֵּל מִפְּשָׁעֵנוּ (“oor ons oortredings is hy deurboor” - 53:5a); מִדְּכָא מְצֹנְתֵינוּ (“oor ons sondes is hy verbrysel” - 53:5a); מִפְּשָׁע עַמִּי נִגַּע לָמוּ (“hy is gestraf oor die sonde van my volk” - 53:8b); מוֹסֵר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו (“die straf wat vir ons vrede moes bring was op hom” - 53:5b); וּבְהִבְרָתוֹ נִרְפָּא לָנוּ (“deur sy wonde het daar

vir ons genesing gekom" - 53:5b); םשָׁא ("skuldoffer" - 53:10a); קִיְדָרִי ("sal regverdig maak" - 53:11bα) en עֲלֵי יְהוָה יִפְתָּחֵם לְפִי ("en hy het vir oortreders gebid" - 53:12c). Dit beteken in hierdie verband dat die kneg as gevolg van die "ons"-figuur se sonde ly, maar ook ter wille van die "ons"-figuur. Dit word uit die teks duidelik dat die "ons"-figuur wel by die lyding van die kneg baat.

9 DIE IDENTITEIT EN DIE FUNKSIE VAN DIE KNEG

Die עֲלֵי is 'n belangrike tema in die boek. Die term word elf maal met Jakob of Israel geïdentifiseer³⁰. Die woord kom ook nege maal in die knegliedere voor. Een maal hiervan (49:3) word die kneg as Israel geïdentifiseer. Op grond van die tekssamehang sou dieselfde van 49:5,6 en 7 gesê kon word. In die ander gevalle word die kneg nie geïdentifiseer nie, maar wel as 'n individu voorgestel. Die logiese vraag is of die anonieme kneg dieselfde identiteit as die kneg Jakob/Israel het. Daar is opvallende ooreenkoms tussen die tekening van die twee knegte³¹. Dit is dus nie moontlik om tussen die twee knegte te onderskei nie. Dit is verder opvallend dat die anonieme kneg ook telkens vermeld word in 'n konteks wat oor Jakob/Israel en Sion/Jerusalem handel.

Ek is van mening dat daar 'n groei in die knegopvatting plaasvind. Die meeste tekste waarin die kneg met Jakob/Israel geïdentifiseer word, kom in 40-48 voor. Dieselfde dinge wat hier van die geïdentifiseerde kneg gesê word, word ook van die anonieme kneg gesê (42:1v). Die kneg word in laasgenoemde gedeelte aangestel. Hy ontvang sy roeping en verteenwoordig die Here se ideaal. 49:1-12 bied 'n interessante wending. Die kneg word hier enersyds met Israel geïdentifiseer en andersyds van Israel onderskei. In die lig hiervan is dit sinvol om die kneg as 'n groep binne Israel te beskou, naamlik 'n getroue minderheid. Van 49 af word die kneg net in die knegliedere vermeld en al meer as 'n individu voorgestel. Dit gaan hand aan hand met die mate waarin 'n deel van die ballinge in gehoorsaamheid aan die Here groei en bereid is om die uittog te onderneem. Aan die een kant word die kneg dus met die gehoorsame deel van die ballinge geïdentifiseer. Andersyds bly die anonimiteit van die kneg in 52:13-53:12 'n belangrike gegewene. Dit mag nie geïgnoreer word nie, veral nie in die lig daarvan dat die kneg wel elders geïdentifiseer word nie. Die doel hiervan is om identifikasie met die kneg-figuur te bevorder en om die kneg vir meerdere interpretasies oop te maak.

Die kneg se taak behels die herstel van die versteurde verhouding met die Here (53:5,11). Hy vervul hierdie taak ten opsigte van Israel

(42:7; 49:6; 50:4-9), maar ook ten opsigte van die nasies (42:1, 6; 49:6; 53:11-12). Die opvallende saak is egter dat sy taak deur sy lyding voltrek word.

10 DIE GEBRUIK VAN JESAJA 52:13-53:12 IN DIE NUWE TESTAMENT

Die volgende sewe “aanhalings” van Jesaja 52:13-53:12 kom in die Nuwe Testament voor, naamlik Matteus 8:17 (53:4), Lukas 22:37 (53:12), Johannes 12:38 (53:1), Handeling 8:32-33 (53:7-8), Romeine 10:16 (53:1), Romeine 15:21 (52:15) en 1 Petrus 2:22-25 (53:4,5,7,9,12). In al hierdie gevalle word die LXX gebruik en nie die Masorete teks nie. Die “aanhalings” vervul die volgende funksies:

- * Dit word gebruik om aan te dui dat Jesaja 52:13-53:12 in Christus vervul is. Christus gebruik dit in Lukas 22:37 ten opsigte van homself en sy verwerping. Die vroeë kerk gebruik dit ook so (Handeling 8:32-33). In Matteus 8:17 word dit op die genesings deur Christus toegepas. Die “aanhaling” in Lukas 22:37 het egter ook ’n ander doel, naamlik om te dien as motivering vir Christus se uitsprake oor die stryd wat op sy dissipels wag.
- * Dit word in Johannes 12:38 gebruik om die reaksie van die Jode (ongeloof) op Christus se optrede te beskryf en te verklaar.
- * Dit word in verband met die verkondiging van die evangelie deur die kerk gebruik. In dié verband word dit enersyds gebruik om die reaksie op die verkondiging van die evangelie te verklaar (Romeine 10:16) en andersyds om Paulus se sendingopdrag te regverdig (Romeine 15:21).
- * In 1 Petrus 2:22-25 word dit direk op Christus van toepassing gemaak met die doel om morele riglyne aan die gelowiges te gee.

Daar is ook ’n groot aantal “verwysings” waar nie aangedui word dat dit uit Jesaja afkomstig is nie. Uit die aard van die saak beweeg mens hier op onseker grond en kan uitsprake nie met dieselfde sekerheid gemaak word nie. Een groep verwysings het op Christus se lyding en dood betrekking (Markus 9:12 [53:3]; Matteus 26:28 en Markus 14:24 [53:12]; Matteus 26:63, 27:12,14, Markus 14:61, 15:4-5 [53:7]; Markus 15:27 [53:12aδ]). ’n Volgende groep “verwysings” gee uitdrukking aan die aard van Christus

se werk (Matteus 20:28 en Markus 10:45 [53:10-12]; Handeling 3:13 en 4:27 [52:13; 53:11]; Filippense 2:5-11 [53:12]; Johannes 1:29, 36 [53:7]; Openbaring 5:6,9 [53:7]; 2 Korinthiërs 5:14,21 [53:5,9,11]; Romeine 4:24-25 [53:5,6,11,12]; Hebreërs 9:28 [53:5,11,12]; 1 Johannes 3:5 [53:9, 4,12]).

Die Nuwe Testament maak Jesaja 52:13-53:12 op Jesus Christus of op die ontvangs en verkondiging van die evangelie van toepassing. Die “aanhalings” en “verwysings” word in nuwe kontekste gebruik en ontvang ook nuwe betekenis. Die rede is dat die Nuwe Testament 'n nuwe teksskepping is. Die nuwe gebruik die oue. Dit beteken egter nie dat die wyse waarop die Nuwe Testament die Ou Testament gebruik, kriterium word vir die interpretasie van die Ou Testament nie.

Om die verhouding Ou Testament-Nuwe Testament te beskryf, verkies ek 'n teosentriese benadering³². Hierin word van 'n geloofs-belydenis uitgegaan. Die God van die Ou Testament en die God van die Nuwe Testament is dieselfde God, naamlik die Drie-enige God. Dit maak 'n gedwonge christologiese interpretasie onnodig. Die Ou Testament is dus vir die Christen volledig deel van God se gesagvolle woord. Dit is nodig om beide wat die Ou- en die Nuwe Testament betref eers die eie teksverband en historiese konteks in berekening te bring.

11 RIGLYNE MET DIE OOG OP DIE PREDIKING

Jesaja 52:13-53:12 is 'n baie bekende gedeelte. Die gevaar is dus wesenlik dat daar te maklik oor die gedig gepreek word en dat die nodige aandag nie altyd aan al die vraagstukke met betrekking tot die teks gegee word nie. Uit die eksegeese is dit duidelik dat Jesaja 52:13-53:12 as sodanig 'n belangrike boodskap vir die Christen het. Dit hoef nie op 'n gedwonge christologiese wyse uitgelê te word nie. Die voorwaarde is dat die teks eers binne sy eie literêre en historiese konteks verstaan moet word. Dit beteken heel prakties dat die resultate van die eksegeese (makrostruktuur, mikrostruktuur, *Gattung*, ens) deeglik in berekening gebring moet word. Die prediker moet daarmee rekening hou dat die teks se doel is om identifikasie van die leser/hoorder met die karakters in die teks te bevorder. 'n Dubbele identifikasie moet plaasvind. Enersyds moet die leser/hoorder met die “ons”-figuur identifiseer en sy eie skuld bely. Dit moet egter daartoe lei dat die leser/hoorder ook met die kneg identifiseer en self die rol van die lydende kneg opneem.

12 SLOTOPMERKING

Die resultate van die eksegetiese proses bevestig die hipotese dat 'n hermeneutiese model waarin volledig aandag aan die eie kenmerke van die teks gegee word, 'n gedwonge christologiese interpretasie van Jesaja 52:13-53:12 onnodig maak. Die resultaat wat op hierdie wyse verkry word, is juis relevant vir prediking binne Christelike konteks.

NOTAS:

- 1 Hierdie artikel gee 'n samevatting van 'n doktorsale proefskrif wat onder promotorskap van Professor W S Prinsloo, Departement Ou Testament, Universiteit van Pretoria, voltooi is.
- 2 Die terme word in aanhalings tekens geplaas omdat die "aanhalings" en "verwysings" nie ooreenstem met dit wat ons vandag as sodanig erken nie. Die Nuwe-Testamentiese skrywers het hulleself heelwat vryheid ten opsigte van die Ou-Testamentiese teks veroorloof, hulle het dikwels die Griekse en nie die Masorete teks gebruik nie en die "verwysings" word oor die algemeen nie as sodanig aangedui nie.
- 3 P R Raabe, "The effect of repetition in the suffering servant song", *JBL* 103/1 (1984), 77-84. Hy het aangedui dat 118 van die 202 woorde in die gedig woorde is wat meer as een keer voorkom. Hierdie 118 verteenwoordig 36 verskillende woorde.
- 4 R F Melugin, *The formation of Isaiah 40-55*, Berlin 1976, 85-86; T N D Mettinger, *Farewell to the servant songs: A critical examination of an exegetical axiom*, Lund 1983, 21; S L Stassen, "Jesaja 40:1-11 en 49:1-13 as belangrike struktuurmerkers in die komposisie van Jesaja 40-55", *NGTT* 32/2 (1991), 179; C Westermann, *Sprache und Struktur der Prophetie Deuterjesajas*, Stuttgart 1981, 81-82. Die belangrikste aktante (Jahwe en Sion) asook van die belangrikste temas (die nuwe houding van Jahwe jeens die volk, die oproep om te trek, die יהרהר en Jahwe wat na Sion kom) kom reeds in die proloog voor.
- 5 55:1-13 vorm inhoudelik 'n eenheid en funksioneer as die epiloog. Daar kan drie temas aangedui word wat met die proloog ooreenstem, naamlik die oproep om na Jahwe terug te keer (55:6-7 en 40:1-2), die eksodus-tema (55:12-13 en 40:3-5), en die radikale verskil tussen Jahwe en die mens (55:8-10 en 40:6-8). Vergelyk Melugin, *a w*, 86v en Westermann, *a w*, 1981, 81v.
- 6 Vergelyk W A M Beuken, *Jesaja deel II^A*, Nijkerk 1979, 11-12; Mettinger, *a w*, 18-27; Westermann, *a w*, 1981, 81v.
- 7 Vergelyk K Jeppeson, "From 'you my servant' to 'The hand of the Lord is with my servants'. A discussion of Isaiah 40-66", *SJOT* 1 (1990), 115-116; J L

McKenzie, *Second Isaiah* (AB), New York 1968, XXXII; C R North, *The second Isaiah*, Oxford 1964, 8-9; P Wilcox & D Paton-Williams, "The servant songs in Deutero-Isaiah, *JSOT* 42 (1988), 82.

- 8 Vergelyk Stassen, *a w*, 178-186.
- 9 Vergelyk A Laato, *The servant of YHWH and Cyrus. A reinterpretation of the exilic messianic programme in Isaiah 40-55*, Stockholm 1992, 29-46.
- 10 Voorbeelde van ooreenstemmende taalgebruik is die parallelle gebruik van מַלְאָכִים en מְלָכִים (52:15; 41:2; 45:1), die frase יְהוָה זָרוּעַ (53:1; 51:9; 40:10; 48:14; 51:5; 52:10), die frase אֶרֶץ צִיָּה (53:2; 41:18), die woordpaar נָשָׂא וְקָבַל (53:4; 46:4, 7) en die frase יְהוָה הַפֶּן (53:10; 44:28; 46:10; 47:21; 48:14; 55:11). Vergelyk Laato, *a w*, 30.
- 11 Vergelyk W A M Beuken, *Jesaja deel II^B* (POT), Nijkerk 1983, 193; H Leene, "Kan een fictionele gestalte onze plaats innemen? Overwegingen bij de uitleg van Jesaja 53", *GTT* 93 (1993), 233-236.
- 12 F Delitzsch, *Biblical commentary on the prophecies of Isaiah. Volume II*, Michigan 1950, 310.
- 13 Vergelyk Beuken, *a w*, 1983, 201.
- 14 Die כִּי waarmee 52:15b begin, word redegewend vertaal.
- 15 Vergelyk Beuken, *a w*, 1983, 214; J L Koole, *Jesaja II. Deel II (Jesaja 49-55)* (COT), Kampen 1990, 230.
- 16 Dit word met behulp van die kontrasterende voornaamwoorde uitgedruk.
- 17 Dit word met behulp van die eerste persoon meervoud uitgedruk. In 53:5 is daar opvallende eindrym van die eerste persoon meervoud pronominale suffikse. Daar is ook nog וְאֶתְהַנֵּנוּ וְיִתְקַבְּלוּ בֵּינוּ, הֲלֵינוּ in 53:4.
- 18 Die כֵּן waarmee 53:8b begin, het 'n kousale funksie.
- 19 Die begrip עֲבָדִי kom net op hierdie twee plekke voor, en die werkwoord is in albei gevalle 'n Hifil Imperfektum. Indien die tweede godspraak hier begin, is daar ook goeie ooreenkoms tussen die eerste en laaste stiges daarvan.
- 20 Vergelyk die groot aantal woordherhalings.
- 21 Vergelyk Beuken, *a w*, 1983, 193; R R Ellis, "The remarkable suffering servant of Isaiah 40-55", *SWJT* 34/1 (1991), 23; O H Steck, *Gottesknecht und Zion - Gesammelte Aufsätze zu Deuterojesaja*, Tübingen 1992, 24-25; C Westermann, *Isaiah 40-66 (OTL)*, London 1969, 255.

- 22 J C Bastiaens, *Interpretaties van Jesaja 53. Een intertekstueel onderzoek naar de lijdende knecht in Jes 53 (MT/LXX) en in Lk 22:14-38, Hand 3:12-26, Hand 4:23-31 en Hand 8:26-40*, Tilburg 1993, 57.
- 23 J W Olley, "'The many': How is Isa 53,12a to be understood?", *Bib* 68/3 (1987), 351-353.
- 24 Bastiaens, *a w*, 45.
- 25 Beuken, *a w*, 1983, 219; Koole, *a w*, 237.
- 26 Bastiaens, *a w*, 52.
- 27 E Haag, "Vom Sinn des Leidens im Alten Testament", *IKZ* 17 (1988), 485-488.
- 28 Leene, *a w*, 239.
- 29 Vergelyk R N Whybray, *Thanksgiving for a liberated prophet. An interpretation of Isaiah chapter 53*, Sheffield 1978.
- 30 Vergelyk 41:8,9; 43:10; 44:1,2,21a, 21b; 45:4; 48:20; 49:3 en 54:17 (meervoud).
- 31 Beide is deur Jahwe gekies (42:1; 49:7; 41:8; 43:10; 44:2), geroep (42:6; 49:1; 41:9), in die moederskoot gevorm (49:5; 44:2,21,24), gehelp (49:8; 50:9; 41:10,13), aan die hand gevat (42:6; 42:1; 41:10) en beide se taak is om Jahwe te verheerlik (44:23; 49:3).
- 32 Vergelyk W S Prinsloo, "Die verhouding tussen die Ou Testament en die Nuwe Testament", in: *Die blye tydning* (C J A Vos), Pretoria 1995, 384-386.